

SOLSKI PRIJATEL.

Izhaja vsak torek na pol poli in velja na leto 2 fl. 12 kr. po pošti, 2 fl. brez pošte.

Číslo 11. V torek 9. marca 1852. I. tečaj.

Ljudska šola.

Od učne osnove in učnega postopka.

Treba je, nauk pri ogledljivih rečeh začeti in ves nauk tako uravnati, da bode, kolikor je mogoče, na čutila učencov udarjal, mi bi radi rekli, da bode nauk *počutljiv* (*anschaulich*); učitelj mora svoj nauk *počutljiviti* (*anschaulich machen, versinnlichen*).

Človek ima pa dvojno ogledno moč, — zvonajno, po kateri ogleduje zvonajne reči, — znotrajno, po kateri ogleduje znotrajne reči; zvonajne reči vdarjajo na zvonajne čutila, znotrajne na znotrajne čutila.

Kako ima taj učitelj počutljiviti zvonajne reči?

To se takole zgodi:

a) Dotični predmet (reč, Gegenstand) učencom pred čutila postavi, da ga vidijo, in, ako biti more, da ga pošlatajo, slišijo, okusijo itd. Takih reči najdeš povsod na polju, na vertiču, na zemlji, pod zemljo, doma, u jizbi, hlevu itd. Reči jim, da vse dele tega predmeta dobro ogledajo, — pokaži in naštej jim bitne (*wesentliche*) znamenja, potem imenuj te predmet in slednič poprašuj učence o vsem, kar so opazili in si u glavi obderžali.

Če pa takih predmetov pri roci nimaš, da bi jih mogel same u resnici pred čutila postaviti svojim učencom;

b) posluži se *slik alj podob*, stavi jih učencom pred oči, pusti, da sliko celo in pojedine njene dele dobro ogledajo, zatim celo stvar in pojedine njene dele, kakor se u sliki (*podobi*) vidijo, naštej, razloži in opiši, dalej pokaži kar morebiti na sliki manjka, post. zakaj, odkod je ta alj una reč, daj vse

to učence opetovati, slednič kersti stvar s njenim imenom in prepričaj se, alj so učenci vse prav in jasno zapopadli.

Pa vendar vsaka slika ni pripravna, izberi taj take, ki te predmet in posebno bitne njegove znamenja točno in tajčno pokažejo, — ki so lepe in živahne, pristojne in čedne — in ki ničesar ne zadržijo, kar bi detinsko čudorednost (Anstands- und Sittlichkeitsgefühl) žaliti alj pokaziti moglo; — dalej izvoli najprej slike taci predmetov, ki so otrokom že znani, — slednič ni dobro, celo knjigo slikami napoljeno učencom u roke dati, temuč sliko za slikom.

Ako pojedini predmet, ki ga želimo učencom učiti, ne pred oči prinesiti ne ga jim naslikana pokazati nemoremo, tedaj je treba,

c) da se poslužimo *prispodob* (Vergleichung), to je, da dotični učencom še nepoznan predmet primerimo kakemu srodnemu predmetu, ktereга učenci že poznajo. Najprej govori u te namen od poznanega predmeta, ki si ga za prisodobno izabral, zatim preskoči na dotični nepoznani predmet, — pokaži učencom znamenja, po kterih sta si ta dva predmeta podobna (slična) in po kterih sta si nepodobna (različna), to se pravi, pokaži sliko in razliko, ki med tima obadvema predmetoma obstoji, — pusti, da ti jo tudi učenci pokažejo in opomni jih, da vse to, u čem sta si ta predmeta podobna, kakor tudi to, u čem sta si nepodobna, ujedno sberejo in u pameti ohranijo, — slednič predmetu ime nadij in večkrat to vse opetuj.

Treba pa je, da so prispodobe shodne (tauglich), pristojne, živahne, učencom dobro poznane in da je slika in razlika jasna med tima dvema predmetoma.

Kako ima učitelj počutljiviti znotrajne reči?

Težje bode za učitelja počutljiviti znotrajne, nevidljive reči, to je, jasno pokazati in razložiti, kar duša dela alj terpi, u kterem stanju se duša znajde. Da taj to težavno opravilo kolikor je moč dobro in gladko od rok pojde, je treba pri počutljivanju (Versinnlichung) znotrajnih predmetov se ravno tistega pota deržati, kakor pri zvonajnih predmetih.

Po tem taj:

a) pelji učence u notrajni svet, vkaži jim se spomniti, kaj so tu alj tam, to alj unobart si mislili, znotraj pri sercu občutili in želeli, kako je tu alj tam jim bilo pri sercu itd.; alj pa tudi naredi, da bodo otroci to občutili, kar jim hočes pokazati, to je, postavi učence u ravno tisto duševno stanje, o katerem si naumil jih podučiti.

Pri tem pa učitelj naj dobro gleda, da jih nikolj ne poskuša podučevati o takovem duševnem stanju, ki si ga učenci zavolj svojih nerazvitih sil in moči še predstaviti ne morejo, — ravno tako tudi ne o tacih predmetih, ki bi lahko čudorednosti še nedolžne mladine škodovati mogli, postavim: jezo, hudo poželenje itd.

Ako taj po tem potu ne gre:

b) pokaži učencom *druge ljudi*, na kterih to vidijo in opazijo, kar jim hočemo razjasniti, — postavim: pokaži jim ponižnega človeka, povej jim, kako se obnaša, zakaj se tako obnaša, kaj znotraj občuti, — vkaži jim vse te znamenja ujedno sbrati in u edno celoto misliti — povej slednič ime.

Pa te pot znotrajne predmete učencom počutljiviti, je nevaren in lahko škoduje.

Za to je bolje:

c) poslužiti se *povestie* (Erzählung). Povestice se tej reči najbolj priležejo; u povesticah predmet, ki ga učencom pokazati in razjasniti želimo, u oči udarja in po povesticah se najtožej prebudi tisto duševno stanje, ki ga u misli imamo. Pripoveduj taj živahno to je tako, da se učencom zdě, kakor da bi vse s očmi vidili, imenuj ljudi, mesta in kraje, povej čas, kdaj se je zgodilo, pripoveduj tako, kakor da bi ljudi med seboj govorili; — pripoveduj posebno bitne in imenitne znamenja, ne preobširno in ne preširoko, da učence ne zapleteš in zmedeš, posebno dobro, jasno in glasno govori o tistem duševnem stanju, ki ga pokazati misliš, — poprašuj učence, da se prepričaš alj so dobro zapopadli, in slednič kersti duševno stanje s imenom.

Ni treba pristaviti, da morajo povestice biti dostojne in primerne, čudorednosti ne škodljive in ne nevarne in lahko zapopadljive.

Kakor je veliko zvnajnih predmetov, ki jih vidimo, slišimo in čutimo, med seboj podobnih, ravno taka je tudi zastran znotrajnih predmetov; postavim: prestrašiti se in bati se, žalostiti se in kesati se itd, so med seboj podobne duševne stanja. Zato je včasi tudi mogoče

d) se poslužiti *prisporob* (Vergleichung).

Tu vse to velja, kar smo goraj rekli, kako se gre poslužiti prisporob pri zvnajnih predmetih. Le samo to pristavimo, da je te pot jako težaven; zakaj treba je, da učitelj dobro in tanjčno zna, u čem se dva podobna znotrajna predmeta razločita in u čem sta si podobna, in dalej, da otroci vse to dobro in tanjčno zapopadejo. —

Kako naj se po šolah slovnica uči.

Marsikter učitelj, ki od slovnice sliši, meni, da jo mora svojim učencom le od besede do besede in od pravila do pravila, kakor piču pevne besede, v glavo biti in zabiti. — Tako smo se vsaj mi še po šolah učili in učiti morali. Učitelj nas je gonil od stavka do stavka, od vodila do vodila, da smo blebetali in blebetali, kakor Babilonci, ki se razumeli niso. Kdor je le znal iz bukev gladko povedati, — alj je razumil alj ne, to je bilo vse edno, — je imel „sehr gut“ in je bil v šoli prvi, — pa le blebetavec. — Še zdaj je mi škoda za toliko zlatih ur mladega časa! V sedanjih šolah se je vendar zdaj tisto netečno žlobodranje nekoliko izčedilo, vendar tudi ne še popolnoma. —

Ako taj učitelj, naj si bo v slovenski ali nemški šoli, namesto da bi svoje učence s tistimi pravili, s sklanjami, lastnimi imeni i. t. d. nabijal in mučil, ko bi namesto tega svoje učence le bolj praktiško ali djansko vadil, bi gotovo dragi šolski čas bolje obernel in tako sebi in učencom lepši in prijetniši koristil. Učenci naj se le velikoveč vadijo dobro govoriti, brati in pisati, in gotovo bodo slovnico bolj razumeli in rabili, kakor pa le samo s suhimi vodili in pravili, ki kmalo pominejo, da ni nobeniga do-

bička ž njimi. Zdaj pove to, zdajuno, zdaj naj se kej lepega bere, pripoveduje i. t. d. — to naj se ponovi in ponavlja tako dolgo, da si vsi dobro zapomnijo, in potlej naj vse to popiše in zapiše, — to naj se jim popravi tako, da se pri takih lepih priložnostih vse potrebne slovniške vodila in pravila spomnijo, tako rekoč igraje prilastijo. Po tem takem bodo učenci kmalo dobro govorili in dobro pisali. — Ako pa hoče učitelj s svojimi učenci pri vsem prav dobro napredovati, mora veliko veliko lepega vedeti, tedaj mora veliko brati in pisati, zraven pa tudi slovnico v malem perstu imeti, da lahko govori, uči in popravlja, kakor je treba in prav. — Vsak učitelj, ki je učitelj v pravem pomenu te lepe besede, skerbi in si prizadeva, da svojo mladino uči in vodi le po lahkem in vendar pravem in tečnem potu do tiste stopnje, do ktere se mladina v šolah peljati in voditi ima. **A. Pr.**

Perva stopinja.

(Iz francozkega poslovenil J. Drobnič.)

Na nekem francozkem učilišču je bil učenec prebrisane glave, kateri se je med vsimi svojimi tovarši u znanostih in u čednem zadržanju tako hvalevredno obnašal, da so mu njegovi učniki vsakčas svojo popolno zadovoljnost izkazavali, in vsim drugim za lepi izgled priporočali. Imenitši mestjanov so ga posebno veliko obrajtali in radi imeli, in kdor koli ga je poznal, si ga je u duhu mislil, da bo enkrat imenitne službe u domovini obnašal. Pa zapeljivi izgled nekih njegovih tovaršev, katerim se je po svoji nesreči prijateljski bil pridružil, je kmalo potemnil vse tisto lepo upanje. Perva stopinja, s kateroj se je svojih dolžnosti nezvestega izkazal, ga je iz malih pregrešek čim dalje u večje opakosti in nazadnje u naj grozovitniše hudodelstvo zapeljala. Igranje za dnarje je bila tista nesrečna skala, na kateri se je vsa njegova poštenost, njegova čednost razbila. Ko je že bil večkrat po obilno denarjev zaigral, ter svojim vernikom, ki so ga povsod zalezovali in zasedovali, ni s čem več plačati imel, se jim je vmeknil na deželo, ter se je po vaseh potepaje s krivičnim pripravkom preživil. Neki večer se primeri, da je neki unajni popotnik u sostenji jizbi ravno tiste hiše kjer diak prenočeval, in

je, preden se je spat vlegel svoje denarje preštel. Glasno žvenkanje zapeljive rude, kakovo je učenec težko pogrešal, ga je omamilo, da je sklenil se tistih denarjev pooblastiti. — „Od svojega očeta,“ je sam pri sebi djal, „nimam kaj več pričakovati, ker sem to, kar mi je še le bil poslal, tako naglo zapravil. V mestu, kjer sem izgubil zaupanje vsih poštenih ljudi, se ne smem več prikazati. Denarji tega nepoznanca me lahko nategama iz zadrege rešijo. Pa — bi li se tatvine, razbojništva lotil!? Bilo je tatov in razbojnikov pred menoj, in jaz gotovo posledni ne bom.“ V takih grozovitnih mislih je vso noč prebdil. Ko dan zavsita se neznan popotnik dalje na svoj pot krene. Učenec se spusti za njim, ga dojde, in ga — za nekim germovjem umori. S nedolžno kervjoj preišče za germom mošnjo in listnico nesrečnega popotnika, ki se je u svoji kervi premotaval in upijoč svojo dušo izdihoval. Ubijavec najde u mošnji dve sto kron in u listnici to pismo:

Nečlovečji sin!

Premogel sem se in ti pošljem teh 200 kron, da boš poplačal svoje dolgove, in da se sopeset s tim oskerbiš, kar ti je potreba. Alj ne bo več mogoče, da bi te dobrote tvojega otožnega očeta, ki te nikdar razžalil ni, sopeset meni povernile? Tvoja mati, tvoja nesrečna mati preлива noč in dan gorke solze nad tvojimi opakostmi. Alj je tebi mogoče neobčutljivo gledati, kako tvoje razuzdano življenje naji u grob tišči? — Tvoj stric, ki te je poslednikrat vidil, ko si bil šest let star, nas je pred nekoliko dnevih obiskal. Želel je tebe še enkrat viditi, ker je namenil vse svoje veliko premoženje tebi in tvojim bratom izporočiti. On je toraj na-se vzel, in ti hoče sam teh dve sto kron, katere ti pošljem, izročiti. Sprimi ga spodobno, kakor svojega očeta, bodi prijazen in vljuden s njim kolikor nar več mogoče, in začni za naprej živeti, kakor se tvojemu in mojemu stanu spodobi. Potolaži pobito serce tvojega očeta, oterni grenke solze svoje matere. Daj nama upanje, da se bo izgubljen sin sopeset povernil u naročje žalujočih starišev.*

To pismo prebravši, izdivja nesrečen mladenč in se večkrat prebode ravno s tistim bodežem, s katerim je svojega strica

vmeril, in umerje nekoliko dni pozneje u obupu. — V tej pripovedi se vidi, da je žalibog prepogosto res, da prva grešna stopinja človeka večidel u brezidno pogubljenja pelja.

Koleda.

Posledni den leta 1851 dobi dehant in župnik u Andelsbachu na Tirolskem, gosp. Ignac Mausburger, po pošti iz daleč odležnega mesta eden paktele pod imenom: „Na preč: župno upraviteljstvo u Andelsbachu — 100 fl.“ Ko župnik te zavitek razmota, najde u njem tri posebne zavitke. Na prvem zavitku je bilo nadpisano: „Gospod nadučitelj! kar storiš brez dobičkarije in s dobro vestjo za male, to posodiš Gospodu.“ Znotraj je bilo priloženih 50 fl. Na drugem zavitku so stale besede: „Gospod podučitelj! Bodi stanoviten u spolnovanju svojega težavnega poklica; pravičnost Gospod plačuje“; u tem je bilo privitih 40 fl. Tretji je imel nadpis: „Za potrebščine uboge šole, gosp. župniku“, 10 fl. sr.

Na pridjanem lističu gosp. darovnik na znanje da svojo željo, da gosp. župnik prva dva zavitka na predvečer novega leta skrivši na stol gosp. učiteljev dene, in da ime darovnika nikomu neodkrije.

Namen svoj je gosp. darovnik u sledečih besedah izrekel: „Gotovo si bodeta gospoda učitelja s Vami vred neumorno in s novo močjo prizadjala, modro in ljubeznivo dušo, serce in telo vaše mladine izobraziti. In alj zamore kaka večja sreča občino zadeti?“ — Bog zbudi za gospode učitelje, podučitelje in šole več tacih sv. Miklavžev! To je bila lepa koleda! —

Ne: kaj moliš, — temuč: kako moliš.

Ko je sveti Miklavž po zemlji hodil, najde pri morju nekega človeka, kteri je vpil: „Ne pomagaj Bog!“ Miklavž ga popraša, kaj to dela; on mu pa odgovori, da Boga moli. Sv. Miklavž mu reče, da ni prav tako Boga moliti, temuč da naj govori: „Bog pomagaj!“ Človek to rad stori in koj jeme tako vpiti. Sv. Miklavž stopi u ladjo in odpelja se po morju. Na enbart pa človek

pozabi, kako je ga sv. Miklavž bil naučil, da govori; začne taj iz brega za njim vpiti, da se naj verne, da mu spet nanovič pove; — ko pa vidi, da ga ne more doklicati, verže berže boljše haljino (dolgo jopo) iz svojih ram, raztegne jo po morju, sede na njo, in jeme s rokami veslati za njim. Kader tako vozeči se ladjo doide, zavpije na sv. Miklavža: „Ej, kako si mi rekel, da Boga molim?“ Sv. Miklavž videči tako čudo, pomisli sam pri sebi: „Ko se on more tako po morju voziti, njegova molitva, naj govori kar hoče, Bogu bolj dopade, kakor moja“, in mu odgovori: „Kakor dose-daj, kakor dosedaj!“ — (Neven.)

Drobtinčica.

* Kjer se kaj novega in dobrega za srečo in slavo Sloven-
cev na noge spravi, gosp. Jernej Brencce, duhovni učitelj u
Boljunču nikdē ne manjka. Večbart smo toraj že sami pri sebi
mislili: Boljunska šola mora kej izverstna biti! Da se nismo
goljfali, priča to, kar se je iz Planine na Kranjskem 13. febr.
t. l. „Novicam“ pisalo: „Ker ste, ljube Novice! že naše zad-
nje pismice radostno sprejele, upamo, de Vas bo današnje še bolj
razveselilo. Včeraj so nam kaplan zopet veselo pismo brali in
brati dali, v katerim je med drugim tudi tole stalo: „Zadnjič sim
Novice (53. list lanskiga leta) v šoli otrokam prebral, kako so
Kranjskagorski učenci in učenke z tolažnim pismam vred 3 fl.
milošine poslali, kar je moja mladost tako ginilo, de mi je kmalo
8 fl. za ubožčike donesla. To me je v serce veselilo, de moji
otroci ljubezen imajo in spoznajo, de mora djanska biti. Tvojim
ubožčikam pošljemo 5 fl. — 3 fl. bomo pa nekam drugam dali.“

To pismo in denarje smo dobili iz Boljunca iz Teržaške
škofije. Mi ne vemo kaj družiga reči, kakor: Bog daj srečo tako
usmiljenim jakim tovaršem; Bog jih ohrani, in osreči njih starše
in učenika! — Novice! ve pa povejte svojim bralcem, vsim lju-
bim Slovcem, kako blagiga serca je Boljunska šolska mla-
dost, Z Bogam!

Francika Milave, Štefinova,

v imenu svojih hvaležnih součencov in součenk.